

GEDIGEN: Hovedbygningen har en grunnflate på hele 600 kvadratmeter. 1.200 kvadratmeter boligareal er på ingen måte noen drømmebolig for familien Hermansen.

Det var en gang

Hovedbygningen på Sælid er som tatt ut av et eventyr. Det stor-slåtte herskapshuset kneiser på bakkekammen og vitner om en storhetstid og velstand. Men forfallet kaster en skygge over det hele.

Storhetstiden og rikdommen kom til Sælid gård på begynnelsen av 1800-tallet. Brenneriet på Sælid produserte ti prosent av spriten i Norge. Den prisbelønte Sælid-akevitten førte stor rikdom til garden. Andreas Sæhlie, tredje generasjon på

garden, stortingsmann og spritgründer med utdanning og fartstid utenlands førte garden inn i en storhetstid. Rikdommen kom til syne i hovedbygningen som sto ferdig i 1850.

Storhetstiden

Hovedbygningen ble et symbol som kunne ta pusten fra de fleste. Eieren Andreas Sæhlie ville vise at på Hedmarken var man fullt på høyde med de rike i både Kristiania og de europeiske storbyene. Det ble ikke spart på noe verken ute eller inne. Det var parkanlegg med egen kjeglebane. Vinranker i drivhuset og over hundre personer hadde det daglige virke på gården.

Tre bordsettinger måtte til ved hvert måltid. En i drengestua for fjøsfolket, en i folkestua for tjenerskapet og en i spisestua for

herskapet.

Brennerivirksomheten var den store pengemaskinen. I tillegg hadde garden 350 storfe og 1.800 mål innmark. Hovedbygningen ble selve symbolet på rikdommen og suksessen til den driftige Andreas Sæhlie og gardens rikdom. Herskapshuset strålte med kunstferdige tapeter og takmalerier. Gipsrosetter og –stukkatur spilte på lag med utsøkte interiørdetaljer og flotte møblement. Ingen skulle være i tvil. Herskapet på Sælid rådet over en stor rikdom.

Med opprettelsen av Vinmonopolet forsvant de store inntektene. Senere forsvant store deler av jordvegen. Fjøset ble tomt for dyr. Herskapshuset, med så mange ovner at de hadde ei tjenestejente ikke hadde andre oppgaver enn å fyre,

begynte å falme og gjør det fortsatt.

Nåtiden

I dag huser den staselige hovedbygningen bare dagens herskap. En familie på fire. Astrid Holm Hermansen, åttende generasjon gardbruker, bor i barndomshjemmet sammen med ektemannen Jan Thore og to barn.

Garden med 600 mål dyrket mark og 700 mål skog gir ikke inntekter nok. Både Astrid og ektemannen har arbeid utenfor gården. De bor bare i et lite hjørne av herskapshuset med 1.200 kvadratmeter boflate fordelt over to etasjer. I tillegg kommer kjeller og loft.

Ballsalen, Kongerommet, Biblioteket, Sommerstua og de andre rommene vitner fortsatt om gardens storhetstid, men

stråler ikke lenger. Dagens herskap på Sælid lider ingen nød, men er først og fremst rike på en ting. Uløste vedlikeholdsoppgaver. De står nærmest i en uendelig kø fra kjeller til loft.

– Jeg eier ikke alt dette, men forvalter det for kommende generasjoner og framtiden, fastslår Astrid og ber oss med inn for å se på kulturarven, staslighetene og ikke minst forfallet som brer om seg.

– Brer om seg

– Mor fikk renoverert og pusset opp salen her i andre etasje. Nå bare drøyt ti år senere begynner taket å flasse. Det er ikke bare å male det opp igjen for det er brukt teknikker her ingen lenger behersker, forteller Astrid og tar oss med inn i Kongerommet.

– Her faller det ned deler fra

Hedmarken-seminar om

– Det er fortvilende å se forfallet, sier Sjur Harby. Hamarsingene er på landsturné med foredrag om forfallet av norske gårder og kulturminner.

– Den norske riveiveren er helt meningsløs. Den kvaliteten på bygningsmassen som landbruker rår over, og de mulighetene som ligger der, er noe helt annet enn det vi ser på nybyggene som popper opp.

Urealiserte verdier?

– En gammel, ærverdig låve vil kanskje koste 10.000 – 15.000 kroner per kvadratmeter å rehabilitere i forhold til et nybygg, hvor prisen kan bli det

Sjur Harby i Diesen Kolonial.

dobbelte. Da må man se potensial og tenke nytt rundt bruken av gamle bygg i norske bygder, sier en engasjert Harby.

Harby har fundert lenge på hvilke urealiserte verdier som ligger i gammel bygningsmasse på Hedmarken.

– Kan dette igjen bli motorer i lokalsamfunnet om vi får inn nytenkere og gründere?

Ble oppslag

Det hele startet med en artikkelserie i Aftenposten.

– Aftenposten hadde rett etter påske noen artikler på trykk om hvordan det står til på de aller største gårdene på Hedmarken, og avisen satte dermed et bredt søkelys på kulturminner og kulturarv. Ikke bare ble det forsideoppslag, men saken på nettsidene fikk ti ganger så mange treff som de normalt har på kultursaker. Det fortalte meg at kulturarv, bygningsarv og landbruk berører langt flere folk enn man kan få inntrykk av når man hører samfunnsdebatter ellers, forteller Harby.

Dermed valgte han å følge opp Aftenposten-artiklene med en egen seminarrekke kalt

STAS: Ballsalen på Sælid trekkes ofte fram, men den staselige Sommerstua er enda mer imponerende. Rommet vitner ikke bare om svunnen storhet. Det er like mye en dokumentasjon på gamle handverkstradisjoner og kunnskap vi ikke lenger behersker.

stukkaturen, sverte- og muggsopp herjer i vinduspostene og originaltapetet er i ferd med å smuldre opp, forklarer hun og tar oss med ned i første etasje.

– Atmosfæren her i Sommers-tua er spesiell, sier hun og tar oss med inn i et rom som preges av utskårne søyler, en gedigen og staselig kakkelovn og en rik tak-utsmykning.

– De siste årene har forfallet også skutt fart her, forteller hun og viser oss en stor sprekk i taket. Vannskjolder på veggene vitner om kraftig kondens.

– Her i Biblioteket mugner både bøker og møblement. Da jeg åpnet skapdørene og så muggen blomstre på bøkene ble jeg skremt. Her står også huset eldste møbler. Under disse stolene fra 1700-tallet vokste også muggen, opplyser hun og

Astrid Holm Hermansen

forklarer nærmere.

– Skadene her og andre steder i huset oppstår først og fremst på grunn av temperatursvingningene gjennom året. For oss

er det umulig å holde jevn temperatur i huset hele året.

– Jeg ser ikke for meg å ha vanlig romtemperatur i hele huset året rundt. En temperatur på rundt fire grader er det som må til for å unngå de største skadene. Her i biblioteket kunne vi kanskje fått til dette ved å skifte vinduene og sette på litt varme i den kalde årstiden.

– Å restaurere disse to vinduene koster 120.000,- kroner. Vi søkte om 90.000,- i støtte, men fikk tilsagn om kun 30.000,- kroner, forteller hun og fastslår nøkternt.

– Med så lite bidrag er det økonomisk umulig for oss å sikre denne kulturarven for framtiden.

Vi er ved sakens kjerne. Manglende støtte til å bevare den kulturarven som de staselige, men både upraktiske og umoderne herskaphusene representerer. Husene er ikke bare et minne om storhetstiden på gardene. De er like mye et arkiv på kunst- og håndverkstradisjoner fra en svunnen tid.

– Trenger hjelp

– Jeg vil ikke framstå som en klager og sytepave, men samfunnet vil miste en viktig kulturarv om vi som er så heldige å besitte den ikke får hjelp til å forvalte den og ta vare på den.

– Med støtte mener jeg ikke bare økonomisk. Vi trenger også faglig støtte og veiledning for å kunne gjøre ting på rett måte. Bare det å finne fram til den riktige kunnskapen og de rette løsningene er en svært vanskelig oppgave.

– Vi er flere i samme båt. Vi samarbeider og drar veksler på hverandre, men det er langt på veg nok, mener Astrid og sier til slutt.

– Jeg står fram ikke for å klage, men fordi vi og mange med oss trenger hjelp om den kulturarven de store gardsbygningene representerer ikke skal gå tapt. I dag makter vi ikke særlig mer enn å holde takene tette.

Kan forsvinne

Den flotte kulturarven hovedbygningen på Sælid representer kan forsvinne helt.

Bygningen og inventaret er

ikke fredet. Astrids far nektet i sin tid å frede bygningen og dagens og framtidens eiere på Sælid kan i utgangspunktet gjøre som de vil med den staselige hovedbygningen og inventaret. Drengestua, som i sin tid huset femti personer, er gjort om til leiligheter og leies ut. Rent økonomisk vil trolig det samme lønne seg for hovedbygningen. De snart to hundre år gamle tapetene kunne flekkes av veggene. Takmaleriene og gipsrossetter dekkes med isolasjon og plastfolierte sponplater. Tregulvene rives opp og erstattes med betong og vann-

båren varme i rør. Det staselige inventaret slås til pinneved. Møblementet selges på auksjon og spres for alle vinder. 1.200 kvadratmeter gulvflate seksjonert i leiligheter ville kunne generere bra med inntekter og vedlikeholdet ville ha blitt langt enklere enn i dag. All jorda kunne forpaktet bort. Herskapet på Sælid ville ha fått en enklere hverdag, men både det, Hedmarken og Norge ville ha blitt en stor kulturskatt fattigere.

Tor Anton Vik

redaksjonen@hamar-dagblad.no

62 54 31 40

Eidsiva rydder et område tilsvarende **2 500** fotballbaner langs strømlinjene hvert år for å unngå strømavbrudd.

Nettleien gir deg sikker strømforsyning.

www.eidsivanett.no

Eidsiva

Thule 530 Freeride sykkelholder

FØR 549,-

Bestselger! 399,-

Torshov bilrekvisita

ELVERUM, GJØVIK, LILLEHAMMER

Kundeservice: 815 48 707

www.torshovbil.no

Forbehold om trykfeil og utsolgte varer.

LINJERYDDING

Eidsiva jobber med rydding av vegetasjon langs alle høy- og lavspennetlinjer i Hedmark og Oppland. Dette kan bety at Eidsiva må foreta rydding på din eiendom. Arbeidet pågår hele året.

Linjerydding er en del av vedlikeholdet av strømmettet. Hensikten med arbeidet er å unngå strømavbrudd og gi våre kunder en sikker strømforsyning.

Lurer du på noe?

Ta kontakt med prosjektleder Åge Øibakken, tlf. 959 81 576.

www.eidsivanett.no

Eidsiva

gull i gamle gårdsbygg

“Bredablikk” for private foretak, enkeltpersoner, offentlig forvaltning og forskningsinstitusjoner som arbeider med kulturarv og forvaltning av kulturhistoriske verdier. Det siste seminaret er kalt “Det er størrelsen det kommer an på – status for gardene på Hedmarken” fokuserer bare på bygningsarven.

Populært

– Respsen var overveldende, og igjen fikk jeg bekreftet at dette er et tema som opptar mange.

Harby har vært i Sør-Trøndelag på rundreise og nå kommer foredraget til Hedmarken.

– En uke før fristen går ut er det over 80 påmeldte til Løtenseansen. Tendensen ser vi ellers i landet også; En: Det kommer langveisfarende folk til

seminarene. To: De kommer fra de underligste steder fra det norske samfunn. Det vil si: Det er ikke bare gardbrukere og museumsfolk, men også helt andre folk enn det vi trodde skulle møte opp da seminarene ble utarbeidet.

Seminaret 10. juni på Bøndenes Hus i Løten blir stort, og Harby skal ta i bruk hele andre etasje på bygget. Hit kommer blant annet foreleseren og dansken Peter Tom-Petersen, som sitter som prosjektleder for Fremtidens Herregård – som tar for seg de samme problemstillingene som man gjorde i Aftenposten-artiklene.

Dansk modell

– Tom-Petersen vil forteller om hva som er tilstanden i Danmark, hva de gjør der og hvilke modeller de har kommet fram til. Danskene har sine slott

og herregårder. Materialvalget er kanskje litt annerledes enn i Norge, men summerer man antall kvadrater så er det omtrent det samme som i Norge. Vi vil se på hvordan gamle gårdsbygninger kan bli motorer i lokalsamfunnet og hvilke ressurser som kan ligge i en bygning, sier Harby.

Til seminaret kommer også professor Ragnar Pedersen, som vil trekke litt historiske linjer. Landskapsarkitekt Ingeborg Mellgren Mathiesen, som blant annet har hatt ansvaret for Kongsgården, vil snakke om hedmarkshagene. I tillegg blir det flere foredragsholdere.

Påmeldingsfrist til seminaret er 7. juni og gjøres gjennom nettsiden disenkolonial.no.

Jo Espen Brenden

jo.e.brenden@hamar-dagblad.no

908 82 098

GAUPEN • Vare, båt, hest, skap, bil, maskin, uni og tippengere. • 52 modeller m/totalvekt fra 750 - 3500 kg

www.gaupen.no

Hamar, Motor Forum . . 62 59 89 50
Hamar, Felleskjøpet . . . 03 520

– MEST KJØPT –